

Bakgrunn

«Elses» problemer startet allerede på barneskolen. Der forholdt lærere seg passivt til at jenta med dysleksi og dyskalkuli* ble utsatt for så hard mobbing at hun fikk varige psykiske problemer (og senere 70 000 kroner i erstatning).

Etter videregående skole var det meningen at den daværende arbeidsformidlingen skulle gjøre sitt for at hun fikk jobb. Det skjedde ikke, og «Else» ble i stedet uføretrygdet som 23 åring. Hun ønsket ikke å sitte med hendene i fanget, tok sertifikat, fikk seg bil og kontaktet deretter barnehagen der hun hadde hatt praksisplass i skoletiden. Hun fikk jobb, arbeidet tre-fire dager i uken og stortrivdes.

Etter en stund ville «Else» flytte hjemmefra og fikk tilbud om en Ungbo-leilighet. Hun fikk oppnevnt en lærer hun kjente fra ungdomsskolen som verge. Hennes mandat gikk ut på å hjelpe «Else» med økonomien når hun skulle bo for seg selv.

Tiden gikk. «Else» hadde fortsatt sine problemer, men fungerte godt på jobb og i hverdagen ellers. Da Ungbo-leiligheten ble omgjort til asylsøkerbolig, fikk hun tilbud om og takket ja til å flytte inn i et kommunalt bofellesskap like ved der hun kunne få støtte i vanskelige perioder. Hun fortsatte i jobben og møtte etter hvert mannen som skulle bli hennes samboer i bofellesskapet de neste seks årene.

I forbindelse med en episode i bofellesskapet ble «Else» oppfordret av de ansatte om å la bilen stå. Deretter ble bilnøklene beslaglagt. Etter en stund fikk hun i tillegg beskjed om at hun var for syk til å gå på jobb. Det var omtrent på denne tiden hun fikk vite at hun har lettere utviklingshemning. «Else» ble fortvilet over både diagnosen og anbefalingen om å sterilisere seg for ikke å bli gravid. Etter hvert gikk det bedre og samboerparet hadde en fin sommer og høst i 2014. Da snakket de stadig oftere om å kjøpe egen leilighet, gifte seg og stifte familie.

* Dysleksi betyr lese- og skrivevansker, dyskalkuli vil si å ha problemer med å forstå matematikk.

Fra en hverdag i frihet til isolasjon og behandling

For samboeren og foreldrene kom Stange kommunes tvangsvedtak mot «Else» som lyn fra klar himmel 9. desember 2014.

Hovedpersonen befant seg derimot på shoppingtur i Kiel. Hun hadde tatt båten dit dagen før sammen med en ansatt fra bofellesskapet, og på forhånd fått beskjed om at det ville bli for dyrt å ringe hjem.

Da hun hadde reist, fikk samboeren og foreldrene hvert sitt ufrankerte brev fra kommunen med innkalling til hvert sitt møte dagen etter. Der fikk alle sjokkbeskjeden om at de hverken fikk

heten av besøks- og kontaktforbudene. De fikk til svar at vedtaket var godkjent av Fylkesmannen og at de ikke hadde krav på å få se den. Vedtaket ble etter hvert forlenget fra en tidsramme på måned til et år. I skrivende stund (medio november) skal det med det første opp til vurdering på nytt.

Pårørende-rolle

Etter at samboerskapet ble oppløst, mistet den tidligere samboeren også rollen

Brukeren, pasienten, pårørende og verge skal høres før det treffes vedtak om bruk av tvang og makt etter reglene i kapitlet her og gis informasjon om adgangen til å uttale seg i saker som skal overprøves, klageadgang og adgangen til å bringe vedtaket inn for tilsynsmyndighet og tingretten. (Fra kapittel 9-3 i kapittel 9 i lov om kommunale helse og omsorgstjenester)

kontakte eller besøke «Else» etter hjemkomst fra Kiel. Hun skulle umiddelbart i behandling og overvåkes døgnet rundt i sin leilighet i bofellesskapet. Vedtaket var fattet etter kapittel 9 i helse- og omsorgstjenesteloven. Det skulle vare i minst en måned og var stadfestet av Fylkesmannen 20. november 2014.

Samboeren fikk i tillegg beskjed om at han måtte være ute av «Elses» leilighet dagen etter. Kommunens begrunnelse var at samboerforholdet var avsluttet, og at han som samboer med en leietaker ikke hadde noen rett til å bli boende der.

Der og da gikk livene til «Else», samboeren og hennes foreldre i knas.

Da de sistnevnte fikk summet seg litt, etterlyste de dokumentasjon på gyldig-

som «Elses» nærmeste pårørende. Da foreldrene søkte om å tre inn i stedet, fikk de avslag. Bakgrunnen var blant annet en uttalelse fra habiliteringstjenesten i Hedmark. Som la til grunn at «Else» ikke har tilstrekkelig samtykkekompetanse til selv å ta stilling til hvem som kan ivareta hennes interesser og at foreldrene heller ikke har forutsetninger for å kunne gjøre det."

I dag er det derfor «Elses» verge som har status som hennes nærmeste pårørende. Vergens mandat ble i forkant av tvangsvedtaket utvidet fra veiledning om økonomi til å omfatte 36-åringens interesser i forhold til helse- og omsorgstjenestelovens kapittel 9. Vergen ga deretter sitt samtykke til tvangsvedtaket.

Brukeren, pasienten, pårørende og verge skal høres før det treffes vedtak om bruk av tvang og makt etter reglene i kapitlet her og gis informasjon om adgangen til å uttale seg i saker som skal overprøves, klageadgang og adgangen til å bringe vedtaket inn for tilsynsmyndighet og tingretten. (Fra paragraf 9-3 i kapittel 9 i Lov om kommunale helse og omsorgstjenester)

Da foreldrene ba Fylkesmannen om å foreta tilsyn med vergens arbeid, ble det foretatt undersøkelser i vergemålsavdelings regi. Innholdet i avgjørelsen var taushetsbelagt. Konklusjonen ble at vergen har fylkesmannens fulle tillit. Foreldrene fikk samtidig beskjed om at de ikke kunne klage på avgjørelsen. Begrunnelsen ble gitt med henvisning til at de ikke er part i saken.

Besøksrestriksjonene

Etter at tvangsvedtaket trådte i kraft 9. desember i fjor, fikk foreldrene hverken se eller ha noen form for kontakt med datteren igjen før i slutten av mai i år. Siden er det lempet noe på besøksforbudet, men fortsatt går det lang tid mellom hver gang.

Det er innført strenge samværsrestriksjoner. Foreldrene må på forhånd møte ansatte i bofellesskapet som skal overvåke besøket. Hver gang må de love å ikke vise sterke følelser eller ta opp vanskelige temaer – som for eksempel om hvordan «Else» eller de selv har det. Hvis det skjer, avsluttes besøket umiddelbart.

På et møte i NFU fikk foreldrene vite at disse restriksjonene er i strid med menneskerettighetene. Da de i forkant av neste samvær med «Else» påpekte dette, fikk de kontant beskjed om at besøket var avlyst. Foreldrene orket ikke tanken, ga etter og har siden forholdt seg til det strenge besøksregimet.

Da søsteren nylig fødte sitt tredje barn, fikk «Else» tillatelse til å besøke sin nye niese på sykehuset. Søsterens mann, hennes to tantebarn og hennes egne foreldre fikk derimot ikke lov til å være der sammen med henne.

Nå venter «Else» og hennes nærme-
te på avgjørelsen om tvangsvedtaket skal avsluttes eller blir forlenget. Alle frykter det siste.

Samtykkekompetanse

«Det vil være en forholdsvis høy terskel å si at en person ikke har samtykkekompetanse» (Statens sivilrettsforvaltning)

Fotfølging

Følgende er et eksempel i LDO-rapporten om bruk av tvang som ombudet har hentet fra NFU: En kvinne på 19 år blir fotfulgt av to personer for å hindre henne fra å spise. Pårørende er enige i at datteren trenger veiledning, oppfølging, aktivisering og motivering slik at hun ikke overspiser, men mener at en slik bruk av tvang og makt langt overstiger det som er nødvendig i hennes tilfelle.

Fire nye bøker inkludert en spennende julefortelling

De fem første bøkene i serien har vært en stor suksess i skoler, dagsentre, bofellesskap osv. over hele landet. Nå er fire nye klare. De handler om kjærestene Tommy og May. Om en fest som stiller krav til samarbeid. Om Kim sine pannekaker. Og om julefeiring, mystiske hendelser og en forsvunnet hund. Send e-post, så får du bøkene før jul! Fire bøker á 32 sider med store, fargerike illustrasjoner: **250,-** (eks.porto)

SKAUGE
FORLAG

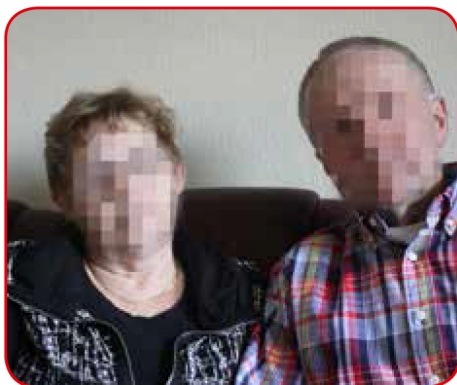
www.skaugeforlag.no • post@skaugeforlag.no • 41105723

Verst er alt vi ikke får vite

- Etter snart et år, mange møter med fagfolk og noen få med datteren vår under full overvåkning, vet vi fortsatt ingenting om hva slags behandling hun får og hvordan den fungerer.

«Elses» foreldre, legger ikke skjul på at savnet, usikkerheten, bekymringen for 36-åringen og den sterkt begrensede kontakten med datteren er en hard påkjenning som tærer på dem begge. Vissheten om at «Else» i tillegg har levd isolert i snart et år uten noen av sine nærmeste rundt seg og med kun ansatte og en betalt verge å forholde seg til, er likevel det verste.

Foreldrene orker ikke å tenke på at tvangsvedtaket kan bli forlenget når det nå skal opp til ny vurdering. De gjør alt de kan for å hjelpe datteren gjennom sin advokat. Begge føler seg maktesløse overfor den massive taushetsmuren i systemet rundt henne – som har tatt hele styringen over hennes liv. - Fagfolkene som har med «Else» å gjøre har aldri tatt initiativ til dialog med oss. Vi har heller aldri fått vite hvorfor de mener at samvær med og kontakt med oss er til «vesentlig skade» for datteren vår. Det er også svært vanskelig å forholde seg til, sier foreldrene.

Foreldrene frykter at tvangsvedtaket forlenges.

Det verste som har hendt meg

- Det som skjedde 9. desember 2014 er det verste som har hendt meg.

«Elses» samboer kom som vanlig hjem fra jobb til bofellesskapet der han og «Else» bodde sammen på sjette året. Hun var i Kiel og han gledet seg til hun skulle komme tilbake dagen etter. Han ble umiddelbart redd da han oppdaget brevet fra Stange kommune med innkalling til møte dagen etter.

Der fikk han i tillegg til tvangsvedtaket mot «Else» også vite at samboerforholdet var avsluttet og at han skulle være ute av leiligheten hennes dagen etter.

- Det verste var at hun var så langt borte, ikke ante noe om det som var i ferd med å skje og at jeg ikke en gang fikk snakke med henne, sier han.

I samtalen med SFA blir «Elses» tidligere samboer fortsatt sterkt berørt når han forteller dette. For det er blitt som Fylkesmannen bestemte – han flyttet til broren dagen etter møtet og har ikke hatt kontakt med henne siden. Den tidligere samboeren blir politianmeldt hvis han tar initiativ til det.

Forholdet

Når han i samtalen løp forteller om den tidligere hverdagen med «Else» i bofellesskapet, legger han ikke skjul på at de hadde sine krangler og kommunikasjonsproblemer. - Ingen av oss var likevel aldri i nærheten av å ville avslutte forholdet. -Tvert imot – vi snakket stadig oftere om å kjøpe egen leilighet og stifte familie. «Else» ble derfor fortvilet da hun fikk vite at hun har lettere utviklingshemning og i tillegg ble anbefalt å sterilisere seg for å unngå å bli gravid.

Det verste som skjedde, var likevel da jeg ble politianmeldt av kommunen for å ha voldtatt henne. Den omfattende etterforskningen og ventetiden før det endelig ble fastslått at det ikke forelå straffbare forhold og saken ble henlagt,

Jeg kan aldri forsones meg med at det var andre som avsluttet det på våre vegne, sier eks-samboeren.

var grusom for oss begge. Det å bli anklaget for å ha gjort kvinnen jeg var så glad i – så vondt - plager meg veldig den dag i dag.

Hverdagen uten «Else»

I dag prøver eks-samboeren å ikke tenke tilbake på den forferdelige tiden etter tvangsvedtaket uten «Else». - Vissheten om at hun var så alene – bare med ansatte rundt seg – var det verste. Jeg hadde ikke greidd å komme gjennom de første månedene uten støtten fra begges familier, samtalerterapi og en fantastisk arbeidsgiver. Fødselsdagen hennes nylig og det at tvangsvedtaket nå skal opp til ny vurdering, er tøft å forholde seg til.

Han har fått ny kjæreste nå. «Else» fikk vite det før han fikk forklart hvorfor. - Det var en følge av tvangsvedtaket og usikkerheten det skapte for om vi kom til å få lov til å ha mer kontakt. Jeg innså etter hvert at jeg måtte gå videre med livet mitt. Uten tvangsvedtaket tror jeg fortsatt ikke at det noen gang ville ha blitt slutt mellom oss. Jeg ville riktignok ha akseptert det – hvis det vel og merke hadde skjedd på hennes initiativ. Jeg kommer derimot aldri til å forsones meg med at det var andre som avsluttet forholdet på våre vegne, sier han.

Sjokkert over hvordan mine klienter behandles

- Foreldre kan bli betraktet som pårørende inntil det plutselig og uten forvarsel fattes vedtak om det motsatte og de nærmest blir definert som motstandere av forvaltningen. Kontakten kan brytes tvert når en eller annen instans har funnet ut at den er til skade for personen som trenger bistand. Dette kan ikke ha vært lovgivers hensikt.

Advokat Elisabeth Viken i Hamar representerer «Elses» foreldre og tidligere samboer. Hun har tidligere blant annet arbeidet hos pasient- og brukerombudet og i helse- og sosialavdelingen hos Fylkesmannen i Hedmark.

I en samtale med SFA legger hun ikke skjul på at hun er sjokkert over hvordan hennes klienter blir behandlet av Stange kommune, habiliteringstjenesten og sin egen tidligere arbeidsgiver. - Veien fram mot et endelig tvangsvedtak etter helse- og omsorgstjenesteloven må endres. Vi kan i et rettssamfunn som Norge ikke være bekjent av å ha et regelverk som nærmest over natten gjør det mulig å frata pårørende all kontakt med og innsyn i livet til mennesket de er mest glad i. Jeg kan ikke tenke meg at dette var lovmakernes hensikt.

Viken tilføyer at hennes klienter i tillegg til besøksforbud har mistet alt innsyn, muligheten til å uttale seg og retten til å klage på en beslutning som de mener er basert på feil fra kommunens, spesialisthelsetjenestens og fylkesmannens side. - Dette står i sterk kontrast til besøksforbud som behandles etter straffelovgivningen – der alle involverte får uttale seg. Det er også i strid med det grunnleggende prinsippet i paragraf 2 i forvaltningsloven som gir fulle partsrettigheter til alle som er direkte berørt av et vedtak.

Verge-rollen

- Jeg blir i tillegg provosert når fagfolk begrunner tvangsvedtak med at de som trenger hjelp, må beskyttes mot sine nærmeste – som ikke vil noe annet enn deres beste. Mine klienter har mistet sin status som pårørende. De kan dermed heller ikke be Fylkesmannen om tilsyn med de faginstanser de mener har fattet vedtak på feil grunnlag. Begrunnelsen de blir møtt med, er at det nå er vergen som er hovedpersonens nærmeste pårørende og dermed den eneste som kan be om det. Det er ingen annen faginstans som vil ta tak i disse sakene på deres vegne heller.

Viken presiserer samtidig at hennes

kritikk ikke primært er rettet mot vergene i denne sammenheng – til tross for at inn-gripende tiltak i kjølvannet av tvangsvedtak blant annet er basert på deres samtykke. - De blir oppnevnt av Fylkesmannen, og skal gjøre jobben sin ut fra et mandat og et vedtak som i noen tilfeller er utformet og vedtatt på feil grunnlag.

Noen verger må i tillegg forholde seg til fagfolks påstander om at kontakt med «udugelige» foreldre og andre nærpersoner er til «vesentlig skade» når de skal ta sine avgjørelser på vegne av personen under vergemål. Vergene kan dessuten bli overstyrt av vergemålsavdelingen i spørsmål om hvordan de skal forholde seg til tiltak som har med personen under vergemål å gjøre.

Må ikke skje

I Hedmark kan man i tillegg få inntrykk av at samhandlingen mellom helse- og sosialavdelingen og vergemålsavdelingen hos Fylkesmannen er blitt et problem. Her iverksettes vergens mandat og posisjon før vurdering av samtykkekompetanse er innhentet. Det blir da helt feil å stadfeste kommunens vedtak basert på vergens uttalelser. Dette skal og må ikke skje, presiserer Elisabeth Viken.

Tar over livet deres

Hun har selv stanget hodet i veggen i forsøket på å få gitt sine klienter mulighet til å få prøvd saken om hva som er best for «Else». Nå arbeider hun for at tvangsvedtaket blir avsluttet i forbindelse med at det skal opp til ny vurdering.

- Det er ufattelig at fagfolk kan tro at de gjør en god jobb på denne måten. Det kan virke som om de er underkastet et system som er så innsnevrende at de slutter å tenke klart. De ser ikke ut til å forstå hva det er de gjør når de med vitende og vilje overtar livet til mennesket de skal hjelpe.

En slik håndtering kan vanskelig forklares på annen måte enn som konsekvens av dårlig ledelse i kombinasjon med manglende kompetanse, manglende etisk refleksjon og manglende evne til å se kon-

Advokat Elisabeth Viken representerer «Elses» foreldre og tidligere samboer.

sekvenser av beslutninger som fattes. - I «Elses» tilfelle ser spesielt den etiske siden av saken til å være helt fraværende. Et veilednings- og behandlingsopplegg som kun er basert på fagfolks klokkeetro på at «vi vet best» og at kommunikasjonsproblemer med «udugelige» foreldre og andre nærpersoner kan løses i form av makt og tvang, er etter min mening dømt til å mislykkes.

Viken er samtidig ikke blind for at noen pårørende kan være vanskelige å ha med å gjøre. - I en atmosfære preget av gjensidig tillit kan det imidlertid være enkel veiledning som skal til for å snu enkeltes uheldige atferd. Når alle involverte kommer til orde, slipper de ulike faginstansene angsten for klager. De har i så fall heller ingen grunn til å frykte en klage som er faglig godt begrunnet – der alle involverte får har fått sagt sin mening. Jeg er temmelig sikker på at en god del bruk av tvang og makt kunne endt opp i andre tiltak. Erfaringer viser at når fagfolk gir rom for reell brukermedvirkning, kan det i enkelte saker til og med oppnås enighet både med personen saken gjelder og deres pårørende om at inn-gripende tiltak kan være den beste løsningen – i en periode, sier Elisabeth Viken.